

УДК 327

Забіян В. В.,аспірантка кафедри політології, Національний
університет «Києво-Могилянська академія»
(Україна, Київ), vikokozab@gmail.com**Роль Китаю в БРІКС з точки зору
двосторонніх відносин з країнами-учасницями**

Реалії сучасного мультиполярного світу передбачають активізацію альтернативних форм кооперації держав на світовій арені, однією з яких є БРІКС. Розуміння глобальних викликів даного об'єднання та його учасників дає змогу передбачати глобальні виклики для системи міжнародних відносин та працювати над забезпеченням миру, стабільності та добробуту. В статті проаналізовано двосторонні відносини Китаю з іншими країнами-учасницями БРІКС з метою визначити роль Китаю в даному неформальному об'єднанні. Спираючись на двосторонні договори, статистичні дані з відкритих джерел та зобувати попередників, автор доводить провідну роль Китаю у БРІКС через надання характеристики двостороннім відносинам з іншими членами групи.

Ключові слова: БРІКС, Китай, двосторонні відносини, система міжнародних відносин, неформальне об'єднання, зовнішня політика.

Для сучасної системи міжнародних відносин характерна мультиполярність, яка супроводжується різноманітністю форматів кооперації між державами залежно від інтересів акторів на світовій арені. Неформальне об'єднання БРІК (англ. BRIC—Brazil, Russia, India, China) мало передумови виникнення у 2001 році, коли аналітик банку Goldman Sachs Джим О'Ніл використав дану аббревіатуру для позначення країн, що розвиваються та які демонструють найвищі показники економічного зростання серед великих держав. Офіційно створена у 2006 році група БРІК (з приєднанням ПАР у 2011 році, БРІКС) ставила перед собою завдання співпрацювати заради забезпечення глобального економічного зростання, з часом перетворившись на політичний клуб, який через економічну потужність намагається досягнути більшого геополітичного впливу. Проте, через неформальний характер групи, недостатньої інституціоналізації механізмів діяльності та прийняття рішень наразі всередині БРІКС можна спостерігати дисбаланс сили на користь Китаю. При такій ситуації існує ризик того, що група, яка об'єднує найбільші зростаючі економіки світу та їх сателіти — країни, що розвиваються, буде слугувати інтересам одного потужного актора на світовій політичній арені. Метою даної статті є проаналізувати двосторонні відносини Китаю та інших членів БРІКС для того, аби визначити роль держави в об'єднанні та зрозуміти, наскільки діяльність БРІКС обумовлена політико-економічними інтересами Китаю.

Ядро БРІКС знаходиться в трикутнику Росія—Індія—Китай. Це обумовлюється наявністю спільних кордонів, довгою історією відносин та цивілізаційною близькістю даних країн. Саме між ними відбувалися перші обговорення щодо створення такого роду організації у 2006 році. Першість Китаю в БРІКС підтверджують експерти та дослідники базуючись на економічних показниках, а також на якісному аналізі характеру відносин Китаю всередині організації з кожною країною, що є членом даного клубу. Як було сказано в дослідженні щодо ролі БРІКС у світі, що розвивається, яке проводилося на запит Європейського Парламенту: «Без Китаю, БРІКС — це беззубий тигр» [18, с. 109].

У 2014 році, коли Китай зайняв перше місце у світі за показником паритету купівельної спроможності,

держава пройшла найдовший шлях до успіху — 30 років. Росія почала його близько 11 років тому, Індія близько 9 років, Бразилія близько 8 років. Показник економічного зростання Китаю станом на 2014 рік складав 10%, у той час як Росії — 6,2%, Індії — 8,4%, Бразилії — 4%. Також Китай демонструє найвищий показник ВВП серед всієї групи країн, валютних резервів та посідає найвище місце за конкурентоспроможністю в світі серед країн БРІКС [9, с. 133–134]. Окрім цього, перевага Китаю в групі є очевидною з огляду на розмір внеску у Установчий резервний фонд, створений країнами БРІКС. Для Китаю він складає \$41 млрд., для Росії, Бразилії та Індії — \$18 млрд., для ПАР — \$5 млрд.. Так само роль лідера Китаю відіграє у створенні Нового банку розвитку, оскільки за розміром внеску має найбільшу вагу голосу при прийнятті рішень [28]. Такі дані дозволяють виділити Китай в БРІКС, як особливого учасника.

Китайські експерти стверджують, що Китай розглядає групу БРІКС як інструмент посилення дискусивних можливостей країн, що розвиваються в рамках міжнародної інфраструктури розвитку, чого важко досягти, якщо діяти через МВФ та Всесвітній Банк. Окрім цього, Китай шукає нове джерело для вкладення своїх золотовалютних резервів. Діяльність Нового банку розвитку допоможе комерційним банкам держави, розширити свою діяльність закордоном. При цьому, лише за підтримки Китаю БРІКС буде мати змогу стати важливим економічним актором з вагомими можливостями для кредитування [28]. Таким чином виникає замкнене коло, в якому Китай намагається посилити свій вплив на міжнародну економічну систему та систему міжнародних відносин через групу, яка не мала б такої значущої ваги без участі в ній Китаю.

Дослідник міжнародних відносин, професор Харш Пант, стверджує, що саме Китай домінує у координації діяльності БРІКС, та саме він несе відповідальність за ідею зміни глобального балансу сил. При цьому Китаю вдається завдяки своїй економічній могутності закріплювати свої позиції в організації спонсоруєчи різноманітні проекти в країнах БРІКС, особливо в Бразилії та Південній Африці. Також маніпуляції Китаю з власною валютою створили складнощі для виробничого сектору в економіках, що розвиваються та країнах БРІКС. Домінування китайських продуктів на ринках країн БРІКС в збиток національним виробництвам свідчить про неготовність партнерів групи протистояти лідеру, який є флагманом організації [20, с. 98].

Для розкриття сутності двосторонніх відносин між Китаєм та кожною з країн БРІКС, в першу чергу ми звертаємо увагу на двосторонні договори між Китаєм та країнами БРІКС. Якісний контент-аналіз двосторонніх документів дозволить виявити, які сфери співробітництва вони охоплюють, та як сукупність цих сфер трансформувалася. Статистичні та кількісні показники з відкритого доступу, а також досвід інших досліджень, слугуватимуть підтвердженням того, наскільки продуктивною є співпраця держав в певній сфері та які наслідки та вигоди вона має для обох країн.

Китайсько-бразильські відносини цікаво розглядати з тієї точки зору, що виклики, які стоять перед тими хто приймає політичні рішення в обох державах, дуже подібні між собою. Обидві держави є регіональними лідерами з глобальними амбіціями [24, с. 16]. З одного

боку, належність держав до різних регіонів виключає змагальницький елемент між ними та передбачає сприятливі умови для міжрегіонального партнерства. З іншого боку амбіції до глобального панування та реального впливу на прийняття рішень в системі міжнародних відносин створюють перешкоди для відкритих партнерських відносин у сфері міжнародної торгівлі, безпеки та дипломатії.

Важливо зауважити, що переговори щодо посилення партнерства між Китаєм та Бразилією набирають обертів починаючи з 2011 року, що можна пов'язати зі вступом до БРІКС Південної Африки, в якій обидві держави хотіли б збільшити свій вплив заради отримання можливості діяти через авторитет Південної Африки на всьому африканському континенті. У 2010 році Китай став найбільшим інвестором у Бразильську економіку, переважно у сфері енергетики та видобутку корисних копалин та сировини [13].

Коло співпраці Бразилії та Китаю було дуже широко окреслено під час візиту Президента Бразилії Ділми Руссефф до Пекіну у квітні 2011 року. Серед низки договорів були: 1) Договір між урядом Федеративної республіки Бразилія та урядом Китайської народної республіки про співпрацю у військовій сфері; 2) Меморандум про співпрацю між Міністерством науки та технологій Федеративної республіки Бразилія та Міністерством науки та технологій Китайської народної республіки у створенні бразильсько-китайського дослідницького та інноваційного центру нанотехнологій; 3) Меморандум про необхідність співпраці в сфері водних ресурсів між Міністерством навколишнього середовища Федеративної республіки Бразилія та Міністерством водних ресурсів Китайської народної республіки; 4) Меморандум про необхідність співпраці між Міністерством розвитку, промисловості та зовнішньої торгівлі Федеративної республіки Бразилія, Національним інститутом метрології, стандартизації та якості промисловості Федеративної республіки Бразилія та Головним управлінням контролю якості, інспектування та карантину Китайської народної республіки [6]. У 2012 році було підписано План розвитку двосторонніх відносин у торгівельно-економічній сфері, який було розраховано з 2012 по 2021 роки. Даний план передбачає посилення співробітництва у сферах інновацій, розвитку транспорту та інфраструктури, спільних освітніх програм та проведення консультацій з питань торгівельної та фінансової політики двох країн [29]. Цікаво, що у даному документі, який у своїй назві декларує саме торгівельно-економічну направленість, міститься низка пунктів про співпрацю, яку можна скоріше назвати дипломатичною або напрямлену на загальне покращення відносин між країнами.

Дослідники Бенедикт Булл та Юрі Касахара вважають, що налагодження дружніх дипломатичних стосунків між Бразилією та Китаєм є спробою приховати напругу, що наростає у сфері торгівельної співпраці. Незважаючи на те, що торгівля між Китаєм та Бразилією відбувається за взаємодоповнюючим принципом, у структурі різноманіття товарів присутній певний дисбаланс користі для країн. Китай постачає в Бразилію переважно готову продукцію, купуючи натуральні ресурси і сировину та інвестуючи в видобувну сферу. Таким чином Китай сприяє деіндустріалізації Бразилії,

коли виробництво та індустриальна активність поступово знижується або зникає зовсім. Це несе негативні наслідки для економіки держави. Постійне імпортування товарів з Китаю призводить до того, що місцеві фірми виявляються неготовими до конкуренції ані всередині держави, ані закордоном. За даними досліджень Національної промислової конфедерації Бразилії, в період з 2006 року, коли було створено БРІКС, по 2010 рік, коли Китай став найбільшим інвестором Бразилії, більше ніж 45% бразильських компаній, які конкурували з китайськими виробниками, втратили прибуток на внутрішньому ринку [11, с. 6].

Як раніше було показано, експортно-імпортні потоки між двома країнами помітно посилилися в період з 2006 по 2014 роки, зробивши Китай партнером номер один для Бразилії. Такий стан речей породжує валютні суперечки між державами, особливо у світлі підписання угоди між країнами БРІКС щодо розрахунків у національних валютах. В результаті, курс бразильського реалу до китайського юаня часто виявляється завищеним, що є вигідним китайським експортерам і завдає збитків бразильським виробникам.

Отже, проаналізувавши двосторонні відносини Китаю та Бразилії, можна сказати, що не зважаючи на тісні торгівельно-економічні стосунки та поступове зближення двох країн у інших сферах діяльності, – Китай та Бразилія не є рівними партнерами ані в глобальній системі міжнародних відносин, ані в рамках БРІКС. Перш за все, це пояснюється різним економічним потенціалом та структури зовнішньоекономічних зв'язків країн. Орієнтація Бразилії на потреби китайської сторони не зважаючи на втрати, які може зазнавати бразильська економіка, доводить те, що Китай в даних двосторонніх стосунках є лідером. Декларування партнерства в інших сферах та співпраця в рамках БРІКС здатні згладити негативне враження від асиметричної вигоди з торгівельно-економічних стосунків. Це дозволяє стверджувати, що Китай задає характер китайсько-бразильським відносинам, використовуючи тактику м'якої сили, яка полягає у посиленні економічного впливу, розширенні сфер взаємодії, підписанні довгострокових договорів та декларування дружніх відносин.

Ще одним партнером Китаю є Південно-Африканська Республіка. Як зазначають експерти, останніми роками можна спостерігати інтенсивну співпрацю обох країн саме в економічно-торгівельній сфері. Задовго до вступу Південної Африки до БРІКС, Китай проявляв інтерес до кооперації з цією державою та регіоном, в якому вона має вплив, в цілому.

Ще до створення БРІКС у 2006 році та доєднання до об'єднання Південної Африки у 2011 році, Китай був для держави одним з головних ринків, донорів, інвестором, будівельником [22, с. 23]. Це говорить про те, що африкансько-китайські відносини були різноманітними та охоплювали різні сфери від самого початку їх становлення, хоча все ж таки найбільш активна співпраця відбувається саме у торгівельно-економічному та фінансовому полі.

Станом на 2006 рік експорт товарів з Африки в Китай перевищив імпорт, що є нетиповою ситуацією для країн БРІКС, які в основному є споживачами китайських продуктів. Причина такого стану речей полягає у структурі експорту в Китай, а саме те, що Китай

зацікавлений саме у африканській нафті та сировині, ціни на яку виросли станом на 2006 рік. В цьому ключі, торгівля є вигідною в першу чергу для Південної Африки.

Окрім торгівлі, китайсько-африканські відносини торкаються такого аспекту, як фінансова допомога, яка надходить з Китаю на його умовах. Наприклад у 2006 році Китай став ініціатором ануляції 10 млрд. боргу для 33 африканських країн з високим рівнем заборгованості, які мають дипломатичні відносини з Китаєм. Також Китай надає торговельні кредити та фінансує інфраструктурні проекти як у Південній Африці, так і на Африканському континенті в цілому. Прямі інвестиції Китаю в Африці спрявлені на великі компанії та банки. Наприклад, у 2007 році, Індустріальний та комерційний банк Китаю придбав 20% Standart Bank Group у Південній Африці – найбільшого банку в регіоні, витративши \$5,6 млрд. тільки на цю інвестицію [1, с. 45–46]. Це говорить про те, що поява Південної Африки в БРІКС може бути обумовлена бажанням Китаю винести стосунки зі своїм важливим партнером на новий рівень для отримання більшої вигоди від їхньої співпраці в майбутньому. Це підтверджується фактом підписання угоди про комплексне стратегічне партнерство між Китайською народною республікою та Південно-африканською республікою 2010 року в Пекіні.

Пекінська декларація про комплексне стратегічне партнерство між Китаєм та Африкою у багатьох ЗМІ було названо переходом відносин між державами на новий рівень та задекларованим бажанням поглибити кооперацію між Китаєм та Африкою за допомогою впровадження конкретних кроків [8, с. 9]. містить низку положень, які стосуються не лише торговельних відносин, в яких держави демонструють обопільну зацікавленість та отримують зиск, проте зачіпають такі питання як поглиблення політичного діалогу, та можливості інвестування у видобуток мінералів та аграрну сферу [10]. Підтвердженням дієвості даної декларації може стати саме вступ ПАР до БРІКС роком пізніше підписання даного документу та кількісні показники, які стосуються структури експорту та імпорту між країнами, а також розміри китайських інвестицій в проекти не лише у Південно-Африканській Республіці, а і в Африці загалом.

У відповідь на фінансову допомогу, інвестиції та вливання коштів на розбудову регіону з боку Китаю – ПАР виступає медіатором між Китаєм та іншими африканськими державами. Такий стан речей підтверджується в рамках активностей Форуму китайсько-африканського співробітництва, який діє з 2009 року. Загалом на форумі обговорюються питання безпеки регіону, поглиблення політичних зв'язків, кооперація у сфері міжнародних відносин, економічна співпраця, питання інвестицій та бізнесу, взаємодопомога у сфері розвитку, культурний обмін. Найбільш всеохоплюючим та демонстративним документом такого роду є план дій, підписаний учасниками форуму 2009 року в Шарм-ель-Шейху [17].

Експерти Світового банку, Мірія Пігато та Вень Ся Тан, вважають, що на даному етапі з двосторонніх відносин може отримати більше користі та можливостей для покращення економіко-соціальних показників саме ПАР та африканський регіон загалом. Наразі,

Африка може стати більш конкурентоздатною завдяки економічній співпраці з Китаєм – привертання стратегічних інвестицій на створення робочих місць у китайських інвесторів [25, с. 21–22].

Проте відкриття нових можливостей завдяки китайським інвестиціям не виключає ведення експансивної політики зі сторони Китаю відносно Південно-Африканської Республіки та регіону, в якому вона претендує на лідерство [16, с. 13]. Окрім економічних та фінансових показників, це виражається в постійному зростанні кількості китайців, які відвідують Африку у різних цілях. З 2010 по 2013 рік, їхня кількість зросла з 68000 до 152000 осіб на рік [26, с. 18]. Також станом на 2014 рік в ПАР функціонують чотири Інститути Конфуція, які займаються популяризацією китайської культури та сприяють поглибленню культурних та освітніх зв'язків між країнами. Все це є частиною загального плану тісної політичної взаємодії між державами, яка відбувається через різноманітні механізми – комплексне стратегічне партнерство, національні комісії у аспектах дипломатії, економіки, торгівлі, науки, технологій, освіти, енергетики, ресурсів та оборони, об'єднані робочі групи та консультації з Китаєм на регіональному рівні.

У відносинах між Китаєм та ПАР Китай переслідує інтереси, пов'язані з вигідними постачаннями сировини з Африки та побудовою міцних зв'язків з африканськими країнами, задля створення власної території впливу на міжнародній арені. Від такої зацікавленості з боку Китаю Південно-Африканська Республіка може отримати користь для економіки, або ж надалі змінити роль стратегічного партнера на стратегічний сировинний придаток. Результат залежатиме від здатності керівництва держави справлятися з викликами, які виникатимуть в процесі взаємодії з китайською стороною та внутрішніми проблемами політичної системи та економіки.

Двосторонні відносини між Китаєм та Росією доволі давніми, а саме тому в них присутня певна неоднозначність та неминуча конфліктність з приводу певних питань. Зважаючи на те, що саме Росія була ініціатором створення БРІКС, а фактичним лідером в об'єднанні за багатьма показниками є саме Китай – у їхній кооперації має бути присутній більший формалізм, який допоміг би задекларувати рівноправне положення держав в організації.

Торгівельно-економічні відносини Росії та Китаю прийнято вважати одним з тих аспектів взаємодії, які роблять дані країни партнерами на міжнародній арені та який обидві держави намагаються зберегти, аби виступати в ролі сильних союзників. Проте важливо звернути увагу на тонкощі даних відносин, які, як виявляється не є настільки значущими для Китаю на фоні його співпраці з іншими країнами та загальної динаміки їх розвитку.

У 2012 році загальний обсяг зовнішньої торгівлі Китаю з Росією досяг \$21 млрд., що складає 56,3% від загального обсягу зовнішньої торгівлі провінції Хейлунцзян, з якою Росія має довгий кордон. Взагалі, товарообіг Росії з даною провінцією складає 24,2% від всієї торгівлі з Китаєм. Поступово показники експорту з провінції в Росію стали зростати у порівнянні з імпортом в три рази. Так, дана провінція є найбільшим партнером Росії в рамках російсько-китайських торговельних відносин [4, с. 48]. По-перше це говорить про облас-

ний характер торгівельно–економічної взаємодії, обумовлений не орієнтацією на найбільш розвинуті зони вільної торгівлі Китаю (Тяньцзинь, Гонконг), промислові та бізнес центри (Гуанчжоу, Шеньжень, Шанхай), а на регіони, з якими Росію пов'язує географічна та історична близькість, що не може бути достатнім для отримання максимальної вигоди зовнішньоекономічним орієнтиром у сучасному світі. По–друге, негативна тенденція щодо балансу між експортом та імпортом не на користь Росії, може бути індикатором неконкурентоспроможності російських товарів на китайському ринку.

Як вже було згадано, структуру експорту та імпорту обох країн можна назвати або взаємодоповнюючою, або позбавленою балансу. В той час як Китай поставляє в Росію готову продукцію, Росія постачає в Китай сировину та природні ресурси. Не зважаючи на те, що Китай є чи не найбільшим партнером Росії, для китайської сторони товарообіг з Росією можна співставити з товарообігом з великою європейською державою.

Важливим моментом у сучасних китайсько–російських відносинах було підписання договору про Добросусідство, дружбу та співпрацю між Російською Федерацією та Китайською Народною Республікою у 2001 році, який набрав сили на двадцять років [2]. Зміст документу дозволяє нам говорити про його комплексність з точки зору тих питань, які є принциповими для обох сторін як з точки зору двосторонніх відносин, так і з точки зору спільної позиції на міжнародній арені. Особлива увага приділяється територіальним питанням, а саме декларуванню відсутності у держав взаємних територіальних претензій, згоди щодо дійсного російсько–китайського кордону, статусу острова Тайвань, територіальну цілісність держав. З цього логічно випливає блок статей військово–оборонної тематики, в яких держави роблять наголос на взаємному незастосуванні ядерної зброї, зменшення присутності військових сил біля кордону, неучасті у військових блоках. Даним питанням відведено половину договору, що демонструє наскільки великою є потреба їх врегулювання.

Проте потреба вирішувати територіальні суперечки виникла і після підписання вищезгаданого договору. Уже у 2005 році було ратифіковано Додаткову згоду між Російською Федерацією та Китайською Народною Республікою про російсько–китайський кордон на його східній частині [3]. Таким чином, можна сказати, що територіальні питання є болючими та принциповими для сторін і сьогодні, та потребують перманентної уваги заради збереження дружніх відносин між державами.

Дослідники Еван Медейрос та Майкл Чейз обґрунтовують мотивацію Китаю у відносинах з Росією наступними аспектами: протистояння гегемонії США, протистояння насадженню демократії з боку США, протистояння політиці США з галузі оборони, яка підживляє стратегічну стабільність, протистояння оборонній політиці США у космосі та кіберпросторі, отримання доступу до військової техніки та передових оборонних технологій, покращення торгівельних та інвестиційних зв'язків з Росією, отримання доступу до російського енергопостачання [12, с. 4]. Така позиція є дещо радикальною в плані концентрації на об'єднанні двох держав проти зовнішнього опонента, проте вона вписується в ідею співпраці двох держав в БРІКС

та здатна доповнити характеристику двосторонніх відносин Китаю та Росії.

Загалом російсько–китайські відносини позбавлені однозначності, що пов'язано з історичним перебігом подій, наявністю спільного кордону, незбалансованістю торгівельно–економічних відносин та геополітичними особливостями. З іншого боку, у Росії та Китаю є об'єктивні причини для співпраці, які відображаються в тому числі і в ідеях БРІКС. Глобальні інтереси у випадку даних країн опиняються вище за регіональні, що сприяє збереженню їх дружніх відносин. Проте оскільки економічна потужність Китаю є більш вражаючою, а у торгівельно–економічних відносинах не можна спостерігати балансу – Китай є менш залежним, а значить має більше підстав для ведення власної політики щодо Росії з традиційним для Китаю використанням м'якої сили.

Іншим найближчим сусідом Китаю серед держав–членів БРІКС є Індія. Сучасні експерти з китайсько–індійських відносин наголошують на тому, що для них характерні як змагальницькі, так і партнерські настрої. З одного боку держави демонструють єдність на міжнародній арені з глобальних питань, з іншого боку вони відстоюють свої геополітичні інтереси в регіоні, де розташовані та претендують на місце лідера серед країн, що розвиваються. Наявність спільного кордону передбачає довгу історію взаємодії між державами та різноманітний досвід двосторонніх відносин.

Як зауважує Ван Вінсент Вей Чен, загострення китайсько–індійських відносин, яке припало на період Холодної війни, та було пов'язане зі взаємним напруженням потенціалу для використання ядерної зброї, заклало основу для приділення великої уваги безпековим питанням обома державами на сучасному етапі. За останні десять років проблема безпеки набула дещо інших форм для Китаю та Індії. Це пов'язано з облаштування Китаєм портів навколо Індії, для покращення системи транспортування нафти, які розташовані у Пакистані, Шрі Ланці, Бангладеші та М'янмі [27, с. 81–109]. Присутність китайського флоту в Індійському океані та зростання його впливу у країнах, де розташовані стратегічні інфраструктурні об'єкти не може не викликати стурбованості у індійської сторони.

Напруги у китайсько–індійських відносинах додає і більш давня проблема, пов'язана зі статусом Тибету. Хоча Індія визнає Тибет частиною Китаю, її політика щодо даного питання не є однозначною, адже на думку індійського уряду, безпека Індії напряму залежить від існування незалежного Тибету, як буферної держави [5, с. 63]. Спроба вирішити дане питання була прийнята під час великого візиту Прем'єр–міністра Китаю Вень Цзябао до Індії у квітні 2005 року. Під час цього візиту було підписано Договір про стратегічне та кооперативне партнерство заради забезпечення миру та процвітання. Зміст документу є дуже близьким до змісту договорів Китаю з іншими державами, з якими він декларує стратегічне партнерство. Поміж пунктів про розвиток співпраці в сферах торгівлі, фінансів, освіти, розвитку тощо, більш за все уваги приділяється саме тибетському питанню та врегулювання ситуації на індійсько–китайському кордоні в цілому [14]. Угода між урядом Республіки Індія та урядом Китайської Народної Республіки про параметри та керівні принципи

для врегулювання питання індійсько-китайського кордону, підписана у 2005 році, декларує згоду сторін щодо використання політичних засобів для вирішення прикордонних питань та неможливості погрози один одному застосуванням сили. Даною угодою було створено інститут спеціальних представників для вирішення прикордонних проблем, що будуть виникати в майбутньому [7]. Такий комплексний підхід до проблеми мав би попередити майбутні прикордонні суперечки та дати змогу обом сторонам сконцентруватися на політичній, торгівельно-економічній та фінансовій співпраці.

Проте вже після створення БРІКС, перед візитом китайського керівника Ху Цзінтао до Індії у листопаді 2006 року, посол Китайської Народної Республіки в Індії, Сунь Юсі заявив, що Китай вважає весь штат Аруначал-Прадеш китайською територією [19, с. 2–4]. Низка подій, пов'язаних з перетином кордонів штату офіційними особами та візовими питаннями з цього приводу у наступні роки не дає нам змоги назвати прикордонні суперечки Індії та Китаю вирішеними в повній мірі.

Окрім цього варто згадати про ситуацію на кордоні Непалу з Індією та Китаєм, яка через відсутність належного контролю та під впливом нових тенденцій у ставленні населення країни до індійського уряду в подальшій перспективі може стати новою причиною для конфлікту між Китаєм та Індією. Безпосередня близькість Непалу до Тибету не дає змоги виключити ймовірність суперечок на ґрунті статусу прикордонних територій, як це сталося зі штатом Аруначал-Прадеш.

Щодоторгівельно-економічних відносин, тонаданому етапі економіки Індії та Китаю є взаємодоповнюючими. У той час як Китай став виробничою базою для закордонних компаній з глобальною мережею продажів, Індія є внутрішньоорієнтованою і сконцентрованою на інженерії та обслуговуванні. Тому індійське програмне забезпечення могло б гармонійно доповнювати потужності Китаю у виробництві апаратного забезпечення [27, с. 96]. Беручи до уваги зростаючі показники взаємного експорту та імпорту, держави мають перспективи для розвитку своїх торгівельно-економічних відносин.

Розділяючи один геополітичний простір, демонструючи позитивні тенденції у зростанні економічний показників, Китай та Індія з переплетінням їхніх культур та впливом у країнах Південно-Східної Азії мають нереалізований потенціал кооперації. Ще на початку 2000-х років індійський дослідник та політичний діяч Джайрам Рамеш ввів у використання англійський термін «Chindia», як простору, який окреслюється кордонами Індії та Китаю як держав, які мають перспективи стати новим світовим центром розвитку з огляду на темпи зростання, комплементарності їх економік, кількість населення, спільну традиційну основу у вигляді буддизму тощо [21]. На думку дослідників Ендрю Купера та Асіфа Фарука, перешкодою для реалізації такого сценарія розвитку співпраці держав є різниця у підходах держав у розумінні шляхів досягнення добробуту. Якщо на сьогодні внутрішня та зовнішня політики Індії сконцентровані на збереженні традиційного устрою, то Китай має перевагу у вигляді здатності адаптуватися до глобальних змін [15].

Отже, не зважаючи на потенціал для реалізації глобальних цілей як через двосторонній діалог, так і в рамках такої міжнародної організації як БРІКС – відносини Індії та Китаю знаходяться у фазі крихкого миру через довготривалі територіальні суперечки, які не створюють належного фундаменту для взаємної довіри, яка необхідна для реалізації спільних проектів. Переваги Китаю над Індією підтверджуються не лише кількісними показниками у сфері торгівлі та економіки, які стали індикатором потужності держави у сучасному світі, але і діями Китаю на кордоні з Індією, розповсюдженням впливу в Непалі та розташуванні своїх стратегічних інфраструктурних об'єктів навколо Індії у Індійському океані. Причиною для недопущення ескалації конфлікту між Індією і Китаєм може бути відстоювання спільної позиції на міжнародній арені, яка формується за підтримки інших країн, що розвиваються в рамках міжнародних організації та неформальних об'єднань.

Розглянувши двосторонні відносини Китаю з країнами-учасницями БРІКС з точки зору ключових аспектів їх взаємодії, можна сказати, що кожним з них притаманні як спільні, так і відмінні риси. Сутністю такого елементу БРІКС, як Китай є роль лідера в даній групі, що водночас є очевидним з точки зору кількісних економічних показників, але з іншого боку не є яскраво вираженим у політичному, військовому, культурному та інших аспектах взаємодії Китаю з рештою країн БРІКС через використання його керівництвом стратегії м'якої сили.

Те, яким чином Китай проявляє себе як лідер в БРІКС, допомагає йому утримувати дані позиції. В групі, де практично кожна держава має право вважати себе лідером свого регіону, фактично Китай є головним елементом, без якого БРІКС втрапить свою значущість. При цьому Китай є сконцентрованим на власних цілях, у досягненні яких БРІКС виступає скоріше інструментом, аніж метою створення сприятливих умов для країн, що розвиваються.

За роки існування об'єднання, економіка всіх його членів стала орієнтованою більшою мірою на торгівельно-економічні відносини з Китаєм, що представляє певну небезпеку для Бразилії, Південно Африканської Республіки, Росії. Про впевненість у своїй значущості Китаю в БРІКС свідчить також ситуація на індійсько-китайському кордоні та активності китайського флоту у Індійському океані. Не зважаючи на те, що партнерство Індії та Китаю у економічній, фінансовій, науково-технічній сферах є одним з найперспективніших в БРІКС, їх відносини знаходяться у стані непевного миру. Проте навіть за таких умов Китай має більше шансів залучитися підтримкою решти країн-учасниць групи, з якими він не ділить один геополітичний простір.

Список використаних джерел

1. Био-Чане Абдулайе, Ван Цзянье. Бурно развивающиеся связи Африки с Китаем. Максимизация выгод от расширяющегося взаимодействия Китая с Африкой // Финансы & Развитие. – 2008. // Bio-Chane Abdulaje, Van Czjan'e. Burno razvivajushiesja svjazi Afriki s Kitaem. Maksimizacija vygod ot rasshirjajushhegosja vzaimodejstvija Kitaja s Afrikoj // Finansy & Razvitie. – 2008.
2. Договор о добрососедстве, дружбе и сотрудничестве между Российской Федерацией и Китайской Народной Республикой // Сайт Министерства иностранных дел Российской Федерации // Dogovor o dobrososedstve, družbe i sotrudnichestve mezhdru Rossijskoj Federaciej i Kitajskoj Narodnoj Respublikoj // Sajt Ministerstva inostrannyh del

Rossijskoj Federacii [Электронный ресурс] – Режим доступа: http://www.mid.ru/ru/maps/cn/-/asset_publisher/WhKwB5DVbQKA/content/id/576870

3. Дополнительное соглашение между Российской Федерацией и Китайской Народной Республикой о российско-китайской границе на ее восточной части // Сайт Министерства иностранных дел Российской Федерации // *Dopolnitel'noe soglaszenie mezhdu Rossijskoj Federaciej i Kitajskoj Narodnoj Respublikoj o rossijsko-kitajskoj granice na ee vostochnoj chasti* // Сайт Министерства иностранных дел Российской Федерации [Электронный ресурс] – Режим доступа: http://www.mid.ru/foreign_policy/international_contracts/2_contract/-/storage-viewer/bilateral/page-152/46132

4. Ма Ю Цзюнь. Повышение уровня торгово-экономического сотрудничества и расширение масштаба научно-технического взаимодействия между Россией и Китаем. – Россия и Китай: опыт и потенциал регионального и приграничного взаимодействия. – Владивосток: Дальнаука, 2014. // *Ma Ju Czjun'. Povyshenie urovnja torгово-jekonomicheskogo sotrudnichestva i rasshirenie mashtaba nauchno-tehnicheskogo vzaimodejstviya mezhdu Rossiej i Kitajem.* – Rossija i Kitaj: opyt i potencial regional'nogo i prigranichnogo vzaimodejstviya. – Vladivostok: Dal'nauka, 2014.

5. Терехов В. Ф. Территориальная проблема в китайско-индийских отношениях: истоки, эволюция и современное состояние // *Международная политика. Проблемы национальной стратегии.* – 2011. – №4 (9). // *Terehov V. F. Territorial'naja problema v kitajsko-indijskih otnoshenijah: istoki, jevoljucija i sovremennoe sostojanie // Mezhdunarodnaja politika. Problemy nacional'noj strategii.* – 2011. – №4 (9).

6. Acts signed on the occasion of the visit of President Dilma Rousseff to the Peoples Republic of China – April 12, 2011 // Ministry of Foreign Affairs of Brazil [Electronic resource]. – Access mode: <http://www.itamaraty.gov.br/en/press-releases/10083-signature-of-treaties-on-the-occasion-of-the-president-dilma-rousseff-to-the-popular-republic-of-china-beijing-april-12-2011#act2>

7. Agreement between the Government of the Republic of India and the Government of the People's Republic of China on the Political Parameters and Guiding Principles for the Settlement of the India-China Boundary Question // Official website of the Ministry of External Affairs of India [Electronic resource]. – Access mode: <http://www.mea.gov.in/bilateral-documents.htm?dtl/6534/Agreement+between+the+Government+of+the+Republic+of+India+and+the+Government+of+the+People+s+Republic+of+China+on+the+Political+Parameters+and+Guiding+Principles+for+the+Settlement+of+the+India+China+Boundary+Question>

8. Alden Chris, Wu Yu Shan. South Africa and China: The Making of a Partnership // *South African Institute of International Affairs. Global Powers and Africa Program.* – 2014.

9. Arturo Oropeza Garcia. The Role of China and the BRICS project // *Mexican Law Review.* – Volume 7, Issue 1.

10. BBC Monitoring Asia Pacific, 'China, South Africa forms «comprehensive strategic partnership» [Electronic resource]. – Access mode: <http://0-proquest.umi.com.innopac.wits.ac.za/qdweb?did=2117876961&sid=2&Fmt=3&clientId=57035&RQT=309&VName=PQD>

11. Bull Benedicte, Yuri Kasahara. Brazil and China: Partners or Competitors // *Norwegian Latin American Research Network (Nor Lar Net), Centre for Development and the Environment, Nor Lar Net Analysis.* – 2011. – Vol.22.

12. Chase M. S., Medeiros E. S. Chinese Perspectives on the Sino-Russian Relationship // *Special Report of the National Bureau of Asian Studies.* – 2017. – №66.

13. Chinese Investments in Brazil. A New Phase in China-Brazil Relations // *Research of Brazil-China Business Council* [Electronic resource]. – Access mode: https://www.cebc.org.br/sites/default/files/chinese_investments_in_brazil_research_0.pdf

14. China-India agreement on strategic partnership // Chinese embassy in India official website [Electronic resource]. – Access mode: <http://in.chineseembassy.org/eng/ssygd/zygx/t191496.htm>

15. Cooper A. F., Farooq A. B. The Role of China and India in the G20 and BRICS: Commonalities or Competitive Behaviour? // *Journal of Current Chinese Affairs.* – 2016. – №45 (3).

16. Daniel Rosaline, Kudrat Virk. South Africa and BRICS: Progress, Problems and Prospects // *Policy Advisory Group Seminar Report. Centre for Conflict Resolution.* – 2014.

17. Forum on China-Africa Cooperation Sharm El Sheikh Action Plan (2010-2012) // *FOCAC Official website* [Electronic resource]. – Access mode: <http://www.focac.org/eng/dsjbzjhy/hywj/t626387.htm>

18. Glosny M. A. China and the BRICS: A Real (But Limited) Partnership in Unipolar World // *Polity.* – Volume 42, Number 1.

19. Goswami Namrata. China's Territorial Claim on Aruchal Pradesh: Crafting an Indian Response // *IDSA Issue Brief.* – 2010.

20. Harsh V. Pant. The BRICS Fallacy // *The Washington Quarterly.* – Summer 2013.

21. Jairam Ramesh. Making Sense of Chindia: Reflections on China and India. New Delhi, India Research Press, 2005.

22. Jian Ye Wang. What Drives China's Growing Role in Africa? // *IMF Working paper.* – 2007.

23. Morazan Pedro, Knoke Irene, Knoblauch Doris, Schafer Thobias. The Role of BRICS in Developing World // *Study by Policy Department of Directorate-General for External Policies of the Union.* – European Union. – 2012.

24. Pereira Carlos, Joao Augusto de Castro Neves. Brazil and China: South-South Partnership of North-South Competition? // *Policy paper.* – №26. – March 2011.

25. Pigato Miria, Tang Wen Xia. China and Africa: Expanding Economic Ties an Evolving Global Context // *Investing in Africa Forum.* – March 2015.

26. South Africa's Department of Tourism // *Strategic Research Unit // 2013 Annual Tourism Performance Report.* – p.19; and *2011 Annual Tourism Report.*

27. Wang, Vincent Wei-cheng. «The Rise of China, the Rise of India, and the Changing Geopolitics of Asia: Contending Perspectives on India-China Relations». In *Towards a New Asian Order*, edited by Ali Ahmed, Jagannath P. Panda, and Prashant K. Singh, 81–109. New Delhi: Institute for Defense Studies and Analysis, 2012.

28. Zhao Kejin. The Limits of Cooperation Among BRICS Countries // *Carnegie-Tsinghua Centre for Global Policy* [Electronic resource]. – Access mode: <https://carnegietsinghua.org/2014/12/01/limits-of-cooperation-among-brics-countries-pub-57341>

29. 中华人民共和国政府和巴西联邦共和国政府十年合作规划. 中华人民共和国商务部. 北京. 6月25号2012. (*Zhonghua renmin gongheguo zhengfu he baxi lianbang gongheguo zhengfu shi nian hezuo guihua. Zhonghua renmin gongheguo shangwu bu. Beijing. 6 yue 25 hao 2012*) [Electronic resource]. – Access mode: <http://mds.mofcom.gov.cn/article/ghlt/201206/20120608194994.shtml>

Zabiian V. V., post-graduate student of Political Science Department, National University of «Kyiv-Mohyla Academy» (Ukraine, Kyiv), vikokozab@gmail.com

The role of China in BRICS from the point of view of bilateral relations with member states

The realities of modern multipolar world presume activation of alternative formats of cooperation between states on international arena, one of which is BRICS. Understanding of global goals of this union and its' members make it possible to predict global challenges for international relations system and to work on provision of peace, stability and wealth. In the article author analyzes bilateral relations between China and the other member-states of BRICS in order to define the role of China in this informal group. Relying on bilateral agreements, statistic data from open sources and results of previous researches, author proves the leading role of China in BRICS through defining the characteristics of bilateral relations with the other members of the group.

Keywords: BRICS, China, bilateral relations, international relations system, informal union, foreign policy.

* * *

УДК 32–051(595):338.21–021.8](045)

Крупеня І. М.,

кандидат політичних наук, доцент
кафедри міжнародних відносин, Київський
міжнародний університет (Україна, Київ),
24tokiss@gmail.com

АРХІТЕКТОР МАЛАЙЗІЙСЬКОГО ДИВА

Розглядається зміст реформ (НЕП, проект «золотого динара») запропоновані Прем'єр-міністром Малайзії Махатхіром Мохамадом. Реформи були націлені на проведення реструктуризації економіки країни з метою